

Popularnonaukowe streszczenie projektu

Z antropocentrycznego punktu widzenia „środowisko naturalne” – obejmujące ogół dóbr przyrodniczych przestrzeni życiowej człowieka zarówno nieożywionych (w tym grunty, kopaliny, wody, powietrze), jak i ożywionych (świat roślinny i zwierzęcy) – stanowi „dobro wspólne” ludzi w tym sensie, że warunkuje egzystencję człowieka na ziemi. W związku z powyższym korzystanie ze środowiska oraz dysponowanie jego zasobami poddane jest wspólnie stosowanej regulacji prawnej (tzw. prawu ochrony środowiska), mającej na celu ochronę środowiska zgodnie z wymaganiami „zrównoważonego rozwoju” i przy uwzględnieniu między innymi: z jednej strony – zasady prewencji i zasady przezorności, a z drugiej strony – zasady sprawstwa i zasady wspólnego ponoszenia kosztów.

W rezultacie powyższego założenia sformułowany został podstawowy cel badawczy projektu, jakim jest zrekonstruowanie znaczenia pojęcia ‘związku przyczynowego’ jako przesłanki odpowiedzialności w prawie ochrony środowiska, przy uwzględnieniu specyficznych cech i zasad prawa ochrony środowiska. Przedmiotem badań będzie zagadnienie ‘związku przyczynowego’ jako warunku odpowiedzialności w prawie ochrony środowiska w ramach postępowań kończących się wydaniem decyzji lub orzeczenia sądu. Za podstawę przyjęta zostanie teza, że w zakres analizy wchodzi tylko takie postępowania, które wykazują się odrębnościami uzasadnionymi potrzebą ochrony środowiska. Odrębności te dotyczą i postępowania administracyjnego, i postępowania sądowego. W odniesieniu do postępowań administracyjnych chodzi o postępowania wszczynane w związku z odpowiedzialnością podmiotu za naruszenie środowiska, jako postępowania albo prewencyjne, czyli zmierzające do zapobieżenia powstania szkody w środowisku, albo postępowania naprawcze, czyli zmierzające do restytucji środowiska. Jeśli chodzi o postępowania sądowe, to odnotować należy, że ustawodawca koncentruje się nie tyle na tworzeniu odrębności procesowych ponoszenia odpowiedzialności prywatnoprawnej w związku z potrzebą ochrony środowiska, ale raczej na modyfikowaniu przesłanek odpowiedzialności cywilnej.

Tak zdefiniowany cel badawczy uzasadniony jest także tym, że instytucje prawne odpowiedzialności normowanej przepisami środowiskowymi mają na celu przede wszystkim ochronę interesu publicznego i środowiska jako ‘dobra wspólnego’. Wprawdzie problematyka „odpowiedzialności majątkowej za szkody środowiskowe” kojarzy się *prima facie* jako przykład odpowiedzialności cywilnoprawnej. Tymczasem, jak wskazuje analiza przepisów regulujących podstawy „odpowiedzialność administracyjnoprawnej za szkody środowiskowe” należy postrzegać tę formę odpowiedzialności jako *sui generis* „publicznoprawną formę odpowiedzialności majątkowej”. Wspólną cechą regulacji odpowiedzialności administracyjnoprawnej za „szkody środowiskowe” jest, z jednej strony traktowanie dóbr środowiskowych jako „dóbr publicznych (wspólnych)”, a nie wyłączone jako dóbr podlegających indywidualnemu zawłaszczeniu, a z drugiej strony umożliwienie podejmowania działań realnie usuwających zagrożenie lub naprawę „szkod środowiskowych”.

Zagadnienie ‘związku przyczynowego’ ma doniosłe znaczenie zarówno teoretyczne, jak i praktyczne. Wiąże się on bowiem z podstawowymi regułami ponoszenia odpowiedzialności (administracyjnoprawnej, jak i cywilnoprawnej) w prawie ochrony środowiska. W istocie ‘związek przyczynowy’ jako jedna z przesłanek odpowiedzialności prawnej w sposób bezpośredni prowadzi do urzeczywistnienia uprawnień lub obowiązków danego podmiotu. Ma zatem także istotne znaczenie z punktu widzenia ochrony praw i wolności jednostki, prawa do sądu, ochrony prawa własności, czy też konstytucyjnej zasady proporcjonalności. Stan badań w tym zakresie skłania do prób poszukiwania i rozwiązywania problemów dotyczących ‘związku przyczynowego’ na płaszczyznach prawa publicznego czy nawet prawa prywatnego, w tym zasadne jest podjęcie rozważań, jeżeli chodzi o prawo ochrony środowiska. Wynikiem badań będzie – przy uwzględnieniu specyficznych cech i zasad prawa ochrony środowiska – konceptualizacja pojęcia ‘związku przyczynowego’ na gruncie regulacji prawnośrodowiskowych wraz ze wskazaniem swoistych cech tej przesłanki odpowiedzialności.